

- **FRANTIŠEK PAROLEK** Úroveň A

- **Metodický průvodce**

I. Paradoxy české účasti v první světové válce

Dokument 1: *Otec a strýc (Vypráví Radegast Parolek, syn Františka Parolka. – Záznam rozhlasového vysílání.)*

Text rozhlasové nahrávky

Můj otec byl akademický malíř, jeho bratr také byl akademický malíř. Válka je rozdělila na dvě strany. Protože otec i jeho bratr jako chudí malíři pracovali hlavně v Rusku, na Ukrajině, v Haliči. Malovali, vyzdobovali svými vlasy také divadlo v Kyjevě. Velice často pracovali i v těch bohatých kláštrech pravoslavných. No a v okamžiku, když vznikla první světová válka, v té době se zrovna můj otec nacházel v Rusku, kde dokončoval nějakou práci, a jeho bratr odejel těsně před začátkem války na návštěvu domů, do vlasti, a musel tedy narukovat do rakouské armády a dostal se nakonec na italskou frontu, tam na Piavu. Ovšem otec zrovna v tom Rusku, v době, kdy válka začala, se přihlásil do ruského vojska. Tenkrát v čtrnáctém roce vznikla takzvaná Česká družina. To bylo asi 1000 dobrovolníků, skoro všechno Češi, kteří byli ruskými občany.

Dokument 2: *Mapa Evropy v období první světové války*

1) Jak se živil bratři Parolkovi před první světovou válkou? (Dokument 1)

František a Klement Parolkovi pocházeli z moravského Slovácka. Oba bratři byli malíři, i když jen Klement měl akademické vzdělání, František byl samouk. Aby se užívali, odcházeli za prací do okolních krajů, a to buď v rámci Rakouska-Uherska (Halič), nebo i do zahraničí (carské Rusko). Zde pracovali především na území dnešní Ukrajiny, v Kyjevě a ve Volyňské gubernii. Nejčastěji nacházeli uplatnění při výzdobě větších staveb, světských (divadlo v Kyjevě) i církevních (pravoslavné kláštery).

2) Proč je válka rozdělila? (Dokumenty 1, 2)

Radegast Parolek uvádí (dok. 1), že v osudný moment, tj. v době vyhlášení války v červenci a v srpnu 1914, nebyli bratři Parolkovi spolu: Klement Parolek pobýval na Moravě („odejel těsně před začátkem války na návštěvu domů, do vlasti“), zatímco František Parolek zůstal v Rusku, neboť zde „dokončoval nějakou práci“.

Podíváme-li se na mapu Evropy (dok. 2), je zřejmé, že oba bratři se shodou náhod ocitli v opačných táborech bojujících stran. Evropa byla spojeneckými smlouvami rozdělena na dva mocenské celky. Trojspolek (Německo, Rakousko-Uhersko, Itálie¹) a Dohoda (Francie, Velká Británie, Rusko). Po atentátu na Františka Ferdinanda d'Este Rakousko-Uhersko vyhláší válku Srbsku (28. 7. 1914), vzápětí rakouský spojenec Německo vyhlásilo válku Rusku (1. 8. 1914) a Francii (3. 8. 1914). Po vstupu německých vojsk na území neutrální Belgie (cílem bylo napadnout ze severu Francii) vyhláší Velká Británie válku Německu. Postupně do války vstupují i další země: Černá Hora, Japonsko, Turecko, Bulharsko, Rumunsko, Řecko, Portugalsko²...

Vyhlášení války zastihlo Klementa Parolka na území Rakouska-Uherska, tedy státu patřícího k Trojspolku (pozdějším Ústředním mocnostem). František Parolek zůstal v Rusku, které bojovalo na straně Dohody.

3) Který z bratrů vstoupil do armády dobrovolně? Zkus odhadnout, proč. (Dokumenty 1, 2)

České země tehdy tvořily pevnou součást Rakouska-Uherska, a proto Češi měli rakouské pasy a byli všude ve světě vnímáni jako rakouští občané. Naprosto logicky se na ně tedy vztahovala mobilizace vyhlášená v červenci 1914 rakouským císařem Františkem Josefem I. Klement Parolek, který se nacházel na území Rakouska-Uherska, neměl na výběr. Musel poslechnout císařskou vyhlášku a jít k odvodu.

František Parolek se ocitl v situaci svým způsobem delikátnější. Podobně jako Češi žijící ve Francii, ve Velké Británii a později i v Itálii se Češi v Rusku, kteří nebyli držiteli ruského občanství, ocitli ze dne na den v nezáviděníhodné situaci. Jako rakouští občané byli považováni za nepřátele zemí Dohody, ačkoliv jejich vnitřní cítění bylo právě opačné. V Rusku tehdy žilo přibližně 100 000 lidí českého původu. Jejich zástupci byli 20. 8. 1914 přijati carem a předali mu memorandum vyjadřující jednotu slovanských národů. Také ho požádali o možnost vytvořit českou vojenskou jednotku v ruské armádě. Díky carovu svolení mohla vzniknout „Česká družina“, ustavena oficiálně v Kyjevě 28. 8. 1914. Do této jednotky dobrovolně vstoupil i František Parolek, aby bojoval za nezávislost českých zemí.

¹ Itálie zpočátku vyčkávala a pak se roku 1915 přidala na stranu Dohody.

² Země bojující na straně bývalého Trojspolku jsou nazývány „Ústředními mocnostmi“.

Dokument 3: Osud Klementa Parolka

1) Jaký dopad mělo Františkovo vojenské angažmá na život jeho bratra?

František Parolek pobývající na počátku první světové války na Ukrajině využil příležitosti a okamžitě se zapojil do počínajícího československého odboje proti Rakousko-Uhersku. Ačkoliv to netušil, toto rozhodnutí ovlivnilo hluboce i život jeho bratra Klementa, Františkova nejbližšího spolupracovníka a přítele.

Jak již víme z dokumentu 1, Klement Parolek se v době vyhlášení války pohyboval na území Rakouska-Uherska, a byl tedy mobilizován. Po určité době byl odvelen na italskou frontu, na Piavu. Z dokumentu 4 se dozvídáme, že Klementovi vojenští velitelé věděli o protirakouské činnosti Františka Parolka. To vyvolalo jejich nedůvěru a vzbudilo podezření, že ani Klement Parolek není loyálním rakousko-uherským občanem a vojákem. Různými způsoby ho proto týrali (byl „pod jejich nepřetržitým dozorem, nasazován na nejnebezpečnější úseky a neustále šikanován“), až ho tímto způsobem přivedli k sebevraždě.

SHRNUTÍ:

Proč v první světové válce bojovali Češi na obou stranách fronty?

První světovou válku ve své podstatě vyvolalo Rakousko-Uhersko spolu s Německem kvůli svým mocenským zájmům. České země tehdy byly pevnou součástí Rakouska-Uherska a jakkoliv byli Češi nespokojeni s postavením slovanských národů uvnitř říše, neuvažovali do té doby o osamostatnění. Vyhlášením války se mnohé změnilo.

Rakouská armáda, do níž byli po mobilizaci Češi nuceni vstoupit, bojovala především proti dalším slovanským národům: Srbům, Rusům. Navíc, jak válka postupovala a prodlužovala se, Rakousko-Uhersko sláblo a bylo stále více závislé na svém spojenci Německu. Především tyto dvě okolnosti přivedly Čechy k úvahám o nutnosti odtrhnout se od habsburské říše.

T. G. Masaryk vyhlásil svůj program nezávislého státu v červenci 1915. Ale již o rok dříve se proti Rakousko-Uhersku spontánně postavilo několik tisíc Čechů pobývajících v době vyhlášení války ve státech Dohody. Měli proto jednak velmi pragmatické důvody (veřejným odsouzením rakousko-uherské politiky a dobrovolným vstupem do armád států Dohody chránili sebe i další Čechy před internačními tábory), hlavně však byli upřímně přesvědčeni, že přišla doba, kdy je zapotřebí české země vytrhnout z habsburského područí. Jejich úsilí v průběhu války posílili čeští vojáci, kteří se buď dostali do zajetí, nebo na stranu Dohody dobrovolně přeběhli.

Zároveň však velké množství mobilizovaných Čechů zůstalo po celou dobu války v řadách rakouské armády. K dezerci buď neměli příležitost, odvahu nebo motivaci. V mnoha rodinách tak mohlo dojít k podobně paradoxní situaci, jaké

jsme byli svědky u Parolků: František Parolek bojoval na straně Dohody, jeho bratr Klement tragicky zemřel v uniformě vojáka Ústředních mocností. Co více, v nejedné bitvě se Češi, mnohdy i členové jedné rodiny, ocitli proti sobě.

II. Zborov (2. 7. 1917)

Dokument 4: *Mapa střední Evropy*

1) Ve kterém státě dnes leží obec Zborov (na mapě označena červeným balonkem)?

Zborov se dnes nachází na území Ukrajiny.

Dokument 5: *Ve zborovských zákopech*

1) Jaká nálada panuje v zákopech před první velkou bitvou československé brigády?

František Parolek se skupinou fotografů přijel již 16. června 1917 do Jezerné, kde sídlil štáb československé brigády. Odtud se 22. 6. přesunuli blíž frontě, do obce Cecová. Denně trávili většinu času fotografováním na pozicích. Díky jejich úsilí se tak dochovaly snímky nejen samotného průběhu bitvy, ale také dnů předchozích.

Z fotografií číší spíše poklid, jen těžko se dá odhadovat, v jak obtížné a nejisté situaci se českoslovenští vojáci vlastně nacházeli.

V únoru 1917 došlo v Rusku k revoluci. Car Mikuláš II. rezignoval, zemi začala řídit Prozatímní vláda. Nový ministr války A. F. Kerenský se rozhodl pro útok na vojska Ústřední mocnosti, po němž mělo přijít jednání o míru. Hlavní úder tzv. Kerenského ofenzívy byl stanoven v linii Tarnopol – Lvov.

Československé jednotky se dobrovolně přihlásily k účasti na ofenzivě. Vzhledem k nedostatkům v materiálním vybavení a skutečnosti, že nikdy předtím společně nebojovali, byli zařazeni k útoku na méně významném úseku. Přesto šli vojáci do boje s velikým odhodláním: bylo to poprvé, kdy směly československé jednotky vystoupit jako celek.

K situaci před útokem poznamenává Karel Straka toto: „Jednotka se před bojem potýkala s řadou problémů. Nedostávalo se jí těžkých kulometů a minometů. Lehké kulomety chyběly zcela. Výstroj mužstva neodpovídala ročnímu období, brigádě scházelo organické dělostřelectvo. Ve svém úseku obdržela jako posilu pět baterií ruské 82. dělostřelecké brigády. Velitel Čs. brigády plk. V. P. Trojanov nikdy nevedl celé jednotce. Ruští velitelé povětšinou selhali ještě před bojem, plán útoku museli vypracovat čs. důstojníci z pozice velitelů rot,

výjimečně praporů. Přesto zvládali úkoly, pro něž nebyli teoreticky předurčeni a připravováni. Četné slabiny vyrovnávala vysoká morálka, kázeň a dosavadní bojové zkušenosti čs. dobrovolníků.“³

Na stránkách www.zborov1917.cz najdeme další podrobnosti: „Po příchodu na pozice zjistili vojáci brigády, že jednotky, které byly v zákopech před nimi, byly značně zbolševizované. Paktovaly se s nepřítelem, zákopy zanechaly polorozpadlé. Aby nemusely bojovat, zásoby a munice zakopávaly do země a znehodnocovaly. Vynikal v tom 13. finský střelecký pluk, kde působil bolševik prap. Krylenko (později krátkodobě poslední nejvyšší velitel ruské armády – před tím, než jí pomohl rozpustit). Vojáci naší brigády se ihned pustili do oprav zákopů a rovněž podnikli několik průzkumů směrem k nepřátelským postavením.“⁴

Mnohé prameny se shodují, že v rozvráceném Rusku působily v létě 1917 československé jednotky jako zjevení: vojáci byli ukázněni, do boje nastupovali s nadšením a při plnění rozkazů projevovali značnou iniciativu. Tak tomu ostatně bylo i při samotné zborovské bitvě. Opět k tomu Karel Straka: „Čs. úder byl veden s nevídanou dynamikou. Již v deset hodin padlo 1. rakouské obranné postavení, a to v celém útočném pásmu Čs. brigády. Krátce poté přestalo vzdorovat i 2. obranné postavení. 1. čs. střelecký pluk následně z vlastní iniciativy napadl i 3. postavení, i když svůj útočný úkol již splnil. Totéž učinily i části 1. a 3. čs. střeleckého pluku. Sousední ruské jednotky nedokázaly držet krok s rychle se rozvíjejícím útokem Čs. brigády.“⁵

I fotografie Fr. Parolka a jeho spolupracovníků naznačují, že Češi se na bitvu připravovali ukázněně a s rozvahou. Na snímcích 2-4 se věnují poklidně svým povinnostem, rozhodně zde nevládne žádný chaos ani hysterie. Na prvním snímku pak nenuceně pózují pro fotografa.

Poznámka:

První snímek zachycuje velitele 49. ruského armádního sboru generála Selivačeva (vousatý muž sedící v popředí) a velitele Československé střelecké brigády plk. Trojanova (muž s knírkem stojící v popředí) při kontrole bojové připravenosti brigádního úseku před zahájením útoku. Postavu plk. Trojanova lze rozeznat i na snímcích 2 a 4.

³ Karel Straka: Zborov: bitva, jíž se Češi a Slováci stali národy bojujícími. Staženo z <http://www.vhu.cz/zborov-bitva-jiz-se-cesi-a-slovaci-stali-narody-bojujicimi/>, 20. 1. 2014

⁴ http://www.zborov1917.cz/domains/zborov1917.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=12&lang=cs

⁵ Karel Straka: Zborov: bitva, jíž se Češi a Slováci stali národy bojujícími. Staženo z <http://www.vhu.cz/zborov-bitva-jiz-se-cesi-a-slovaci-stali-narody-bojujicimi/>, 20. 1. 2014

Třetí snímek (vlevo dole) ukazuje „Nejbližší bod k nepříteli v zákopech druhého pluku“⁶.

2) Vžij se do postavy některého z vojáků na fotografiích. Jaký vzkaz bys poslal domů před bitvou?

Úkol slohového typu, při psaní si studenti zároveň třídí nové poznatky a dojmy. Výsledný text odráží jejich představivost a schopnost empatie, ale velmi záleží samozřejmě také na tom, co vše se o vojácích československé brigády a kontextu bitvy u Zborova dozvěděli během výuky.

Pro inspiraci možno přečíst dopis (či jeho zkrácenou verzi), který před rozhodující bitvou napsal praporečník francouzské roty Nazdar Karel Bezdíček (více o Bezdíčkovi viz metodického průvodce k Františku Kupkovi, úroveň B a C).

*Milý náš otče, matinko, Liduško, Karličko a má nejdražší Mařko!
Jsem nucen Vám napsati tento dopis, abyste měli zprávy v případě, že se nevrátím...
A situace je vážná.
Přes devět set děl stojí za námi, z nich některá již zdvihla hlavy, aby chrlila oheň na nepřítel a porubala jej, abychom my snazší práci měli. A což až začnou všeca! Bude to dnes v noci ještě! Zítř ráno útočíme!
Bataillon C má čest jíti první. Bude tedy i naše česká setnina první.
Dvacet kilometrů máme na hranice. Snad to dorazíme. Musíme! Máme příznivé podmínky – 250 patron, jídlo na dva dny a půjdeme. A s odvahou!
Strach není nám údělem.
Dnes jeden důstojník po druhém k nám měli řeč. Vše zapomenuto. Jdeme smíření, bylo-li kde nesvorností, a jako jedna duše.
Tedy i já chci být čist, a kde snad jsem vám někomu ublížil, prosím Vás, byste mi odpustili.
Moje smýšlení vůči Vám bylo vždy nejčistší, jakož vůči každému, kdo poctivě jednal. Doufám pevně a jsem přesvědčen, že jste mi vždy rozuměli.
Bylo by smutné opustiti svět a nedocíliti toho, co jsem docílit chtěl. Představoval jsem si vždy, jak šťastně budu žít, a nyní ten veliký otazník. Však neztrácím naděje. Vždyť přece někdo se vrátí, nebo bude jen raněn. Snad budu i já mezi nimi.
Ne-li, tedy i s tím musím býti srozuměn.
Přijdou jiní, kteří budou jísti plody naší setby.
Dnes prozatím stále doufám na brzké shledání a ve šťastný život. Zase si sednu ve vašem kruhu a budu doma...
Končím s přáním všeho blaha.
Zůstávám s nejsrdečnějším pozdravem a polibkem Váš upřímný Karel
Nazdar našemu vítězství a naší samostatnosti!
V případě, že bych se nevrátil, Mařka ví, co s mými věcmi počítí. Zároveň, nedostaneš-li žádné zprávy za měsíc nebo dva, můžeš psáti mým milým rodičům, které ještě jednou srdečně zdravím a líbám.⁷*

⁶ http://www.zborov1917.cz/domains/zborov1917.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=12&lang=cs

Dokument 6: Den D

1) Jak strávil den zborovské bitvy F. Parolek?

František Parolek strávil celý den na bojišti, sám se však bojů aktivně neúčastnil. Jeho cílem bylo celou bitvu zdokumentovat a zanechat tak potomkům co nejpřesnější záznam o jejím průběhu.

Dokument 4 uvádí, že fotografové strávili noc v blízkosti bojiště („přespali ve stodole na pytlích s obilím“), ráno vyfotografovali zajatce a potom pospíchali do zákopů. Pronikli až ke stanovišti velitele brigády plk. Trojanova. Do průlomu čtvrté rakouské linie (tj. prakticky do konce útoku) sledoval František Parolek boje z dělostřelecké pozorovatelný. Potom se s dvěma kolegy fotografy vydal na prohlídku zákopů.

2) Které části textu dokumentují nadšení, s nímž šli Čechové do útoku?

V první části textu se mluví o nadšení ruského velitele brigády z rychlého nástupu českých jednotek.

V posledním odstavci pak můžeme číst: „i když byl původně dán rozkaz k návratu do zákopů, vrhali se naši do čtvrté linie.“ Z textu vyplývá, že Češi z vlastní iniciativy překročili očekávání ruských důstojníků a odhodlali se k většímu útoku, než se od nich původně očekávalo.

Poznámka:

V již citovaném článku Karla Straky (viz dokument 5, úkol č. 1) se hovořilo o „nevídané dynamice“ československého útoku. Autor takto shrnul výsledek zborovské bitvy: „Čs. střelecká brigáda zdaleka překonala plán útoku. Postoupila do hloubky přesahující čtyři kilometry. V boji zajala 4 000 nepřátelských důstojníků a vojáků. Množství zajatců nakonec převyšovalo její vlastní početní stav. Ukořistila 20 děl a značné množství pušek, kulometů a dalšího vojenského materiálu.“⁸

⁷ Robl, R.: Praporečník Karel Bezdíček. Brno 1935, s. 143-145. Dostupné na internetu: <http://www.kareivasatko.cz/zivotopisy-legionaru.fr>

⁸ Karel Straka: Zborov: bitva, jíž se Češi a Slováci stali národy bojujícími. Staženo z <http://www.vhu.cz/zborov-bitva-jiz-se-cesi-a-slovaci-stali-narody-bojujicimi/>, 20. 1. 2014

3) I ve zborovské bitvě byli Češi na obou stranách fronty. Kde je o tom v ukázce důkaz?

Po prolomení poslední, čtvrté nepřátelské linie odešel František Parolek se svými spolupracovníky fotografovat do zákopů. Do svého deníku si pak zapsal, že „raněným vojákům pomáhali čeští zajatci, kteří ještě před několika hodinami stáli na nepřátelské straně“. Z této věty je zřejmé, že příslušníci československé brigády u Zborova bojovali mj. také se svými krajany, Čechy v rakouských uniformách. Někteří ze zajatých Čechů pak podle Parolka pomáhali ošetřovat raněné příslušníky Československé brigády.

Poznámka:

Z historických pramenů víme, že na straně Ústředních mocností byla do bitvy u Zborova nasazena plzeňská 19. pěší divize. Její součástí byl mj. plzeňský 35. pěší pluk, jindřichohradecký 75. pěší pluk a olomoucký 5. myslivecký prapor. Počet Čechů v těchto jednotkách dosahoval 60 až 75 %. V četných vzpomínkách účastníků zborovské bitvy nacházíme dojemné příběhy o nešťastném setkání „Čechů s Čechy“. Za všechny uvádíme vyprávění Rudolfa Medka.

„A ještě jeden český hrdina!

Byl to rakouský důstojník – Čech, nadporučík 35. pluku, jehož našli naši hoši těžce raněného ležet v kaluži krve v třetí řadě rakouských zákopů. Vypravoval mi voják z mé roty, který jej tam zastihl, následující: Přiběhli jsme do třetí linie a já jsem uviděl umírajícího rakouského důstojníka, těžce raněného naší strojní puškou; přijdu k němu a ptám se ho česky, jestli půjdou Rakušáci do „kontrataky“.

On se na mne podíval s úžasem a okamžitě snad všecko pochopil. Ihned nás poznal, hned se mu vyjasnilo v hlavě.

„Vy jste Češi?“ ptal se rozechvělým hlasem.

„Ovšemže Češi - co jiného? Opravdoví Češi, bývali zajatci a chceme do Prahy!“

V jeho očích se zablesko a potom jakási tvrdá rozhodnost naplnila celou jeho bytost. Ač těžce raněn, řekl mi klidným, slabým hlasem:

„Nazdar, hochu! Tady máš automatickou pistoli, je to výborná zbraň, model 1917. Tady máš patrony. Zde s prava přijde germánský šturmbatalion do „Gegenangriffu“. Nebojte se, oni o vás zde nevědí. Řežte jim do boku ze strojních pušek!“

A tak i bylo. Germánský „šturmbatalion“ byl rozbit. Co se s tímto důstojníkem dále stalo, hoši nevědí. Pravděpodobně zemřel.“⁹

⁹ Vaněk, Holeček, Medek: Za svobodu. Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Díl III. Pod vedením prof. T. G. Masaryka. Praha 1926, str. 9.

Dokument 7A: *Po boji v rakouských zákopech*

Dokument 7B: *Na ruském obvažišti*

1) Co spojuje vítěze i poraněné?

Přestože si bitvu u Zborova spojujeme především se slavným vítězstvím československé brigády, nelze zapomínat, že jako všechny válečné boje byla především krveprolitím. Podle Karla Straky na straně československých jednotek „ v boji padlo 167 mužů včetně pěti velitelů rot. Dalších 17 zemřelo na následky zranění v následujících dnech. Nezvěstných zůstalo 11. Množství raněných se odhadovalo v rozmezí od necelých devíti set po více než tisíc.“¹⁰ Objem ztrát na rakouské straně není v dostupných materiálech přesně dohledatelný, nejčastěji prameny hovoří o stovkách obětí.

Obě fotografie nám ukazují odvrácenou stranu oslavované bitvy: po každém boji vítězi i poražení sčítají mrtvé a raněné.

Poznámka:

O celkovém významu zborovského vítězství píše již citovaný Karel Straka¹¹:

„Zaslouženě proslulý bojový úspěch Čs. střelecké brigády z 2. července 1917 znamenal nesmírný politický kapitál. Představitelé Čs. národní rady jej využívali při složitých, náročných a zdoluhavých jednáních s představiteli dohodových mocností jako doklad válečné aktivity Čechoslováků. Odtud plynul Masarykův stěžejní argument, že Zborovem jsme se stali národem bojujícím.

Ohlas vítězné bitvy a úspěšného nasazení brigády za tarnopolského ústupu vedl ve specifických ruských poměrech k zásadní změně postoje prozatímní vlády vůči zájmům čs. odbojového hnutí. Dřívější váhavý přístup vystřídala jednoznačná podpora. Ruská exekutiva povolila neomezený nábor dobrovolníků, což byl rozhodující předpoklad pro další sílení čs. vojska.“

Vojenský historik PhDr. Jiří Fiedler shrnul ve Vojenských rozhledech význam Zborova takto:

„Zborovská bitva se pak stala rozhodujícím impulzem pro uznání československé zahraniční akce v očích dohodových spojenců. Díky Zborovu vznikl armádní sbor, jenž svým zásahem na magistrále o rok později napomohl celkovému vítězství Dohody v první světové válce. Československé obsazení sibiřské magistrály totiž přerušilo do té doby nepřetržitý proud německých a

¹⁰ Karel Straka: Zborov: bitva, jíž se Češi a Slováci stali národy bojujícími. Staženo z <http://www.vhu.cz/zborov-bitva-jiz-se-cesi-a-slovaci-stali-narody-bojujicimi/>, 20. 1. 2014

¹¹ Karel Straka: Zborov: bitva, jíž se Češi a Slováci stali národy bojujícími. Staženo z <http://www.vhu.cz/zborov-bitva-jiz-se-cesi-a-slovaci-stali-narody-bojujicimi/>, 20. 1. 2014

rakousko-uherských zajatců, kteří se po brebském míru vraceli domů. Při závěrečných Ludendorffových ofenzívách ve Francii pak německé armádě chyběly vykalkulované počty vojáků z řad bývalých zajatců, které již naši legionáři ze Sibíře nepustili.“

Dokument 8: *Pohlednice F. Parolka*

1) Popiš pohlednici. Které motivy autor použil k připomenutí bitvy?

Pohlednici dominuje postava vojáka se zbraní v ruce. Otočen je k nám téměř zády, do obličeje je mu však vidět. Není umístěn ve středu obrazu, nýbrž v levém dolním rohu. Ve střední části lze rozeznat obrys kalicha – symbolu husitství. Koresponduje s nápisem ve spodní části pohlednice: 1. Československá husitská divise¹². V horní části kalicha zřetelně vystupuje obraz bílého dvouocasého lva rdousícího černou orlici. Metaforicky je tím znázorněno vítězství Čechů nad Rakušany. Celá plocha obrazu je vyplněna výbuchy granátů, které doprovázely každý útok na zákopy nepřítele.

Poznámka:

Bitva u Zborova byla připomínána během první československé republiky často a den jejího výročí (2. 7.) byl dokonce stanoven jako Den československé armády.

2) Které datum je napsáno na pohlednici? Proč se neshoduje s naším datem (2. 7. 1917)?

V horní části pohlednice je nápis „Bitva u Zborova“. Před ním, čili v levém horním rohu je uvedeno datum 19/6, v pravém horním rohu pak letopočet 1917. V našem (českém) povědomí je však uloženo datum 2. 7. 1917. Rozdíl v datech je dán skutečností, že v Rusku se do roku 1918 používal juliánský kalendář, zatímco v českých zemích v té době platil gregoriánský kalendář. Je to vlastně totéž, jako když mluvíme o „Velké říjnové socialistické revoluci“, ale učíme se, že k ní došlo 7. listopadu 1917.

SHRNUTÍ (pětílístek):

Tento úkol je inspirován metodou z programu RWCT (Čtením a psaním ke kritickému myšlení) zvanou pětílístek. Název pětílístek (cinquains) pochází z francouzského slova „pět“. Je to pětiřádková básnička, která děti učí stručně shrnout téma, koncentrovaně o něm vyslovit něco opravdu podstatného. Kromě

¹² První československá husitská divise vznikla 19. září 1917 z Československé střelecké brigády.

toho, že je to důležitá dovednost myšlení, učí je to také zpracovávat informace, s nimiž se setkávají.

Vodítka:

- 1. řádek je téma, námět pětilístku. _____
- 2. řádek je dvouslovný popis tématu, jaké je. _____
- 3. řádek vyjadřuje třemi slovy dějovou složku, tedy co téma dělá nebo co se s ním děje. _____
- 4. řádek jsou syntakticky spojená čtyři slova, ukazující vcítění do tématu. _____
- 5. řádek je jednoslovné synonymum, které rekapituluje podstatu tématu (metafora). _____

Zdroj: Materiály ke kurzům Čtením a psaním ke Kritickému myšlení (RWCT) o. s. Kritické myšlení.

Příklad řešení:

ZBOROV

Slavný, zapomenutý.

Povzbuzuje, ohromuje, zraňuje.

Velké vítězství, nebo bratrovražda?

Memento

Poznámka:

Pokud se žáci setkávají s touto metodou poprvé, mohou být poněkud zaskočeni. Je vhodné je buď připravit tím, že jim před prací s pracovním listem dáme příležitost vyzkoušet si pětilístek na jiném, snadnějším, konkrétnějším tématu (dárek, rodina, kniha...), nebo je nechat tvořit ve dvojicích, anebo jim umožnit zčásti pracovat společně. Celá třída například navrhuje vhodná slova a slovní spojení, která se zapíší na tabuli. Při závěrečné individuální tvorbě pětilístku se jimi mohou žáci inspirovat.

III. Rodina

Dokument 9: *Ceremonie*

1) Jakou ceremonii fotografie zachycuje?

Na snímku je zachycena svatba. Rozpoznáme ženicha a nevěstu oblečenou v tradičním bílém šatu. Před nimi stojí kněz, obřad se odehrává v kostele.

2) Co je na situaci neobvyklého?

Svatby se účastní velmi malý počet lidí. Navíc se zdá, že kromě nevěsty jsou všichni přítomní muži. Jsou oblečeni ve vojenském stejnokroji a podle věku žádný z nich není rodičem ženicha či nevěsty. Je to tedy neobvyklý obřad, bez účasti nejbližších příbuzných. Vzhledem k tomu, že ženich je také v uniformě, lze předpokládat, že všichni svatebčané jsou jeho přátelé.

Studentům se také může zdát nezvyklé, že ženich s nevěstou drží v ruce svíčku – nevěsta nemá obvyklou svatební kytici. Netradiční je pro nás i pokrývka hlavy oddávaného páru a skutečnost, že nikde nejsou vidět lavice, do nichž by svatebčané mohli usednout. Tyto detaily lze vysvětlit rozdílem v církevních tradicích, svatba se koná pravděpodobně v pravoslavném chrámě

Poznámka:

Radegast Parolek, syn Františka Parolka a Dagmary Salminšové, věnuje ve svých rozhlasových vzpomínkách malou poznámku i svatbě svých rodičů. „Sblížili se a nakonec se s ní oženil tam v Irkutsku. Oddával je nějaký ruský pop, protože oni oba byli nekatolíci, v Lotyšsku převažuje luteránství a otec byl český bratr, evangelík. A tak ruský pop, když mu zaplatili, tak on tam dal svůj podpis a razítko...”

Dokument 10: Žádost

1) Kdo je autorem žádosti a komu je adresována?

Autorem žádosti je poručík František Parolek, náčelník ústředí fotolaboratoře. Žádost adresuje svému nadřízenému, „náčelníku Voj. spr. M. Voj.”

2) O co pisatel žádá?

Poručík Parolek žádá svého nadřízeného o svolení k sňatku s dívkou lotyšské národnosti, slečnou Dagmarou Jurjevnou Salminš.

3) Jak svoji žádost odůvodňuje?

František Parolek uvádí několik okolností, které mají pomoci kladnému vyřízení jeho žádosti. Patří mezi ně jeho věk (37 let), zdravotní stav („jsem zdrav“), stav (svobodný). Snaží se také vylíčit svou nevěstu v příznivém světle; dívka je podle něj inteligentní a hovoří čtyřmi jazyky. Hodí se k Parolkovi stavem (pochází z měštanské rodiny) a známost je dostatečně dlouhá. Na závěr Parolek uvádí další významnou okolnost: Dagmara je sirotek, oba její rodiče již zemřeli, a dívka tudíž žije pod jeho ochranou.

Poznámka:

I ve slavné Medkově trilogii Anabase najdeme krátký popis obtíží, které museli překonat vojáci toužící po sňatku:

„Kapitán Korda získal povolení k sňatku. Šlo to dosti těžce. Ale musel se naučit shánět příznivce. A musel přísahat, že tím vojsku nevzniknou nijaké potíže a že zejména jeho maličká žena i s mamoučkou a se vším „imuščestvom“ se

nenastěhují Čechoslovákům do jejich vagonů. Rovněž eventuelní dopravu do vlasti, do „Čechoslavie“, obstará si nová rodina starého Kordy (...) na své útraty.“¹³

Dokument 11: *Vzpomínka na matku*

1) Kdo je autorem vzpomínky?

Autorem textu je Radegast Parolek (narozen 1920), syn Františka Parolka a Dagmary Parolkové, rozené Salaminšové.

2) Autor vzpomínky říká, že byl vychováván ve dvou jazycích. Byla podle něj tato výchova úspěšná? Z jakých příčin?

Dagmara Salaminšová pocházela z Lotyšska. S Františkem Parolkem se seznámili na Sibiři, kam Dagmara uprchla před válečnými útrapami. Vzali se a roku 1920 odjeli spolu s dalšími československými legionáři loďnými transporty do Československa.

Radegast Parolek neříká nic o tom, jakým jazykem mezi sebou mluvili rodiče a jak s ním matka mluvila v nejujtějších dětství. V textu výslovně zmiňuje pouze období počátku školní docházky, což je pravděpodobně rok 1926. V témže roce zemřel František Parolek na tuberkulózu. Na jiném místě své vzpomínkové prózy Radegast Parolek uvádí, že poslední období svého života se Fr. Parolek svým dětem vyhýbal, aby je nenakazil. Malý Radegast byl tedy zřejmě již před otcovým skolem vychováván téměř jen svou matkou (po smrti otcově pak určitě).

Z textu však také vyplývá, že Dagmar syna nevychovala v lotyštině. Radegast Parolek výslovně říká, že se ho snažila naučit říkat „některá slova a číslovky po lotyšsku“. Běžná konverzace se proto pravděpodobně odehrávala v češtině (nebo jiném jazyce? – ale o třetím jazyce se Radegast nikde nezmiňuje), nejednalo se tedy o bilingvní výchovu tak, jak tento pojem vnímáme dnes v Českých školách bez hranic (tedy že každý rodič mluví svým mateřským jazykem).

I přesto že lotyština nebyla podle všeho běžným dorozumívacím jazykem mezi matkou a synem, měla na Radegastův život vliv. Radegast Parolek se domnívá, že byla příčinou jeho neúspěchu v první třídě (musel ji opakovat). Zároveň si stýská, že nebyl jazyku vystaven dostatečně dlouhou dobu - Dagmar Parolková zemřela, když bylo synovi devět let. Radegast po ztrátě matky lotyštinu podle svých slov úplně zapomněl. V dospělosti, když se rozhodl se matčin rodný jazyk naučit, musel se ho učit znovu od začátku a z knih.

¹³ R. Medek: Anabase. Praha 1927, str. 277.

3) Vyhledej na internetu bližší životopisné údaje o Radegastu Parolkovi. Jaké bylo jeho povolání?

Wikipedie obsahuje jen stručné heslo, které však pro naše potřeby dostačuje.

„Prof. PhDr. **Radegast Parolek**, DrSc. (* 1. prosince 1920 Praha) je vysokoškolský pedagog, překladatel z litevštiny a lotyštiny a autor několika prací o ruské literatuře a literatuře Pobaltí.“¹⁴

Více údajů lze najít např. na www.slaviste.cz.

Z informací vyplývá, že Radegast Parolek se nakonec přece jen matčin rodný jazyk naučil a co víc, věnoval se mu jako vědec a překladatel. I přes autorovo mínění, že mu jako dítěti kontakt s lotyštinou spíše ztížil školní docházku v češtině, se zdá, že z dlouhodobého hlediska matčino úsilí v synovi odezvu zanechalo. Určitě si pobaltské jazyky nezvolil v dospělosti náhodou.

Poznámka:

Radegast Parolek vystudoval rusistiku a jako rusista se také původně etabloval. Ve zmiňovaném rozhlasovém pořadu (Osudy - viz dokument 1) vysvětluje, že k pobaltským jazykům ho přivedla snaha uchránit si místo výzkumníka. Politický vývoj v zemi způsobil, že se v určitou chvíli stal na univerzitě nepohodlným a hrozilo mu propuštění. Rozhodl se proto zabývat se jazyky, které zde nikdo jiný příliš neovládal a kde byl tedy prakticky nenahraditelný. Skutečnost, že se zaměřil v první řadě na baltské jazyky, je téměř jistě dána jeho privilegovaným vztahem k lotyštině a lotyšské kultuře.

REFLEXE (Poslední slovo patří mně)

Metoda pochází z programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Je vhodná zejména pro „rozmluvení“ ostýchavých studentů. Umožňuje učiteli vrátit se k prostudovaným dokumentům a poslechnout si, jakým způsobem jim žáci porozuměli. Studenti dostanou příležitost zaměřit se na dílčí témata dle své vlastní volby a nad dokumenty víceméně volně diskutovat, zároveň však metoda dává debatě rámeček.

Studenti si doma připraví vybranou pasáž podle pokynů v pracovním listě (úkoly 1, 2). Ve třídě pak učitel vybídne některého studenta, aby nahlas přečetl zvolený citát či ukázal vybraný detail fotografie. Když se tak stane, učitel požádá ostatní, aby se k němu vyjádřili. Studenti mají odhadovat, proč si spolužák vybral právě tento citát (detail fotografie), a snaží se nalézt nejpravděpodobnější důvod. Svůj názor ostatním vysvětlí. (Je nutné, aby učitel nenechal diskuzi odběhnout od tématu a aby omezil posměšné nebo nevýznamné poznámky.) Diskuzi uzavře učitel tím, že požádá studenta, který vybíral citát, aby přečetl nebo sdělil ostatním své poznámky, které si k citátu / fotografii připravil. Platí

¹⁴ Na stránce dále následuje seznam publikovaných děl a rubrika Externí odkazy.

pravidlo: **Toto je definitivní konec diskuze. Poslední slovo patří tomu, kdo vybíral citát.**

Poté může učitel požádat dalšího žáka, aby ostatním přečetl úryvek / ukázal detail na fotografii, který vybral, a proces začíná nanovo. Učitel pravděpodobně nevyvolá všechny žáky, ale bude vybírat. (Napsáno podle Temple, Steelová, Meredith: Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka III. Praha 1997, str. 22-23.)

IV. Odkaz Františka Parolka

Dokument 12 A - D: Dopisnice

1) Přřad' k jednotlivým pohlednicím jejich názvy.

- a) Na výzvědách (První pluk)
- b) Bolševické barikády na stanici Zabityj
- c) První pluk na Vrchním Uslově u Kazaně
- d) Husitský válečný vůz na vojenské slavnosti v Irkutsku

2) K jakému účelu dopisnice sloužily?

Dopisnice jsou pohlednice. Ty z Parolkova souboru byly vydávány Informačně-osvětovým odborem československého vojska na Rusi pro příslušníky tohoto vojska. Jsou dvoujazyčné (česko-ruské). Sloužily ke stejnému účelu jako pohlednice dnes – tedy k zaslání krátkého vzkazu blízkým. Jedná se buď o fotografie ze života legií, nebo o reprodukce obrazů či litografií (také s legionářskou tematikou).

Dopisnice zároveň sloužily ke sběru finančních prostředků. Např. pohlednice Zborova uveřejněna v tomto pracovním listě (dokument 8) byla vydána ve prospěch Fondu invalidního, jak je na ní napsáno.

